

יאוּשׁ שֶׁלֹא מִדַּעַת בָּבֶא מִצִּיעָא כֹא:-כֹב:

הרב יוסף צבי רימון

יִיאֹשׁ

**המקור לייאוש
כפקיעת בעלות**

שמות **פרשת משפטים** פרק כג
פסוק ד, ד

(ד) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיִּבָּךְ
אוֹ חֲמֹרוֹ תִּעָּה הַנֶּשֶׁב
תִּנְשִׂיבֵנוּ לוֹ:

דברים **פרשת כי תצא** פרק כב פסוק א - ג, א-ג

(א) לא תראה את שור אחיך או את
שיו נדחים והתעלמת מהם **השב**
תשיבם לאחיה: (ב) ואם לא
קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו
אל תוך ביתך והיה עמך עד דרש
אחיה אתו **והשבתו לו:** (ג) וכן
תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וכן
תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד
ממנו ומצאתה **לא תוכל להתעלם:**

משנה, בבא מציעא כא.; כז.

אלו מציאות שלו ואלו חייב להכריז? אלו
מציאות שלו: מצא פירות מפוזרין, מעות
מפוזרות... הרי אלו שלו...
אף השמלה היתה בכלל כל אלה למה יצאת
להקיש אליה לומר לך מה שמלה מיוחדת שיש
בה סימני' ויש לה תובעים **אף כל דבר**
שיש בו סימנים ויש לו תובעים חייב
להכריז:

המונח ייאוש

בגמרא – בסוגיה שלנו (ב"מ כ"א: -
כ"ב:)

ובעניין גזילה – מחלוקת בב"ק
י"א.

המקור לייאוש

רש"י (ב"ק יו.
וירושלמי)

**מ"אשר תאבד ממנו
ומצאתה" – פרט לדבר
שאבוד מכל העולם,
שמותר לכולם, כי
הבעלים התייאשו**

[לרש"י:]

ייאוש=הפקר]

תוס' (שם):

**"וכן תעשה לשמלתו" –
המשנה מסבירה, דווקא
שמלה שיש לה סימנים
ויש לה תובעים. אם אין
סימן, הרי שהבעלים
התייאשו והחפץ מותר.**

[לתוס': ייאוש והפקר הם
שני דברים שונים]

דוגמאות למקרים שיש בהם ייאוש:

- **זוטו של ים (הורדת שירים באינטרנט?)**
- **ראית מישהו שאמר שהוא התייאש
מחפץ (שאין בו סימן), ואחר כך מצאת
אותו**

דוגמאות לחפץ שאין בו ייאוש:

חפץ שיש בו סימן –

מצאת פלאפון או עט עם סימן (או שם) וכדומה

הבעלים לא התייאשו (כי מצפים שיחזור אליהם)

לכן: החפץ שייך לבעלים

[וגם אם יתייאשו מאוחר יותר, אסור לקחת את
החפץ כי "באיסורא אתא לידיה"]

חפץ שאין בו סימן

דוגמה: עט ללא סימן מיוחד (למרות שזהו עט פיילוט 4 מ"מ, אבל יש הרבה עטים כאלו, ואין עליו סימן מיוחד [לפעמים, המקום מהווה סימן]).

מציאה כזו – אי אפשר להחזיר לאדם (כי אין בה סימן)
וגם אין כמעט סיכוי שהוא ימצא אותה

כלומר: בוודאי שבעתיד אדם זה יתייאש מן החפץ

אבל: כיום – איננו יודע עדיין שאיבד את החפץ

האם ניתן לקחת את החפץ שמצאנו?

יִאוּשׁ שֶׁלֹא מִדַּעַת

רש"י (כא.)

"יִאוּשׁ דִּלָּא מִדַּעַת - דְּבַר שֶׁסִּתְּמוּ יֹאוּשׁ, לְכַשִּׁידַע שֶׁנִּפְּל מִמֶּנּוּ, וְכַשְּׁמִצְאוֹ עֲדִיין לֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים שֶׁנִּפְּל מֵהֶן".

חֶפֶץ שֶׁהַבְּעָלִים עֲדִיין אֵינָנו יוֹדַע שֶׁאֵבֵד, וְלֹכֵן עֲדִיין לֹא הִתִּיַּאשׁ, אֲבָל בְּרוּר שִׁתִּיַּאשׁ כִּשְׁיִידַע מִכָּךְ.

רבא:
הוי ייאוש

אביי:
לא הוי ייאוש

**שמיעת דעות התלמידים –
מי יותר מסתבר לדעתם?**

כתיבת האפשרויות השונות

[דיון עמוק – בהמשך הסוגיה]

צילום של הסוגיה וצביעתה

צביעה של 12 הראיות:

מקורות תנאיים:

צביעת **"תא שמע"** [הסבר: הוכחה ממקור תנאי (משנה, ברייתא, תוספתא)]

צביעת כל התא שמע, כל המקור התנאי באותו צבע

מקורות מהתורה:

כדאי לצבוע בצבע אחר את ציטוט הפסוק בתוך המקור התנאי, או לפחות לשים תחתיו קו או מרכאות או סימון אחר

בהמשך הלימוד:

צביעה בצבע אחד דברי חיזוק לרבא

צביעה בצבע אחר דברי חיזוק לאביי

[או צביעה בצבע אחד התייחסות לרבא (קושיה או תירוץ) ובצבע אחר

התייחסות לאביי (קושיה או תירוץ)]

כיצד פוקעת בעלות האדם על החפץ?

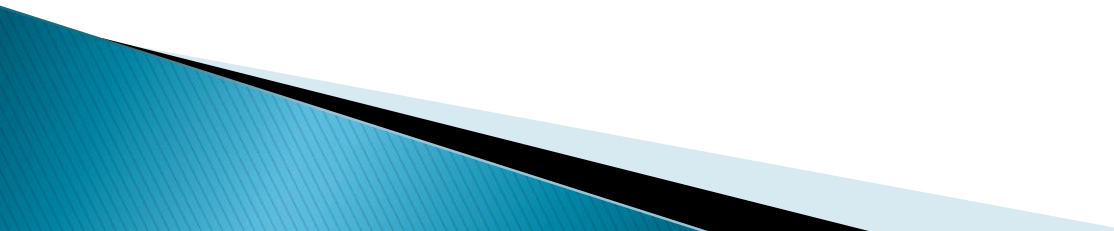
ישנן שתי דרכים:

א. הפקר

ב. ייאוש

רש"י (כא.): שתי הדרכים זהות

**תוס' (ב"ק סו. ד"ה כיון): הפקר וייאוש הן
דרכים שונות**

מהו ההבדל בין ייאוש להפקר?

שיטת ה**נתיבות**:

ההבדל בין ייאוש להפקר מתבטא בשני דברים:

- הפקר הוא מדעת וייאוש הוא שלא מדעת (או לפחות לא מרצון).
- הפקר מפקיע בעלות מיד, ואילו ייאוש מפקיע בעלות רק כשהגיע ליד אחר

נתיבות המשפט ביאורים סימן רסב ס"ק ג

לכן נראה לפענ"ד דבזה חילוק בין יאוש להפקר...
דקיי"ל בהפקר דהוי הפקר אף על גב דלא אתי
לרשות זוכה, ואפילו הוא בעצמו צריך לחזור
ולזכות בו...

מ"מ ביאוש נראה דלא מהני עד דאתי לרשות
זוכה,

ואם נתיאש מהאבידה וכלה היאוש קודם דאתי
ליד הזוכה, א"צ לחזור ולזכות בו, רק כיון שראהו
תיכף זכה בו ואין שום אדם יכול לזכות בו שוב.

חזון איש – פקיעת בעלות:

**אין הבדל בתוצאה בין ייאוש להפקר – בשני המקרים
החפץ פוקע מרשותו לגמרי.
ההבדל בין ייאוש להפקר הוא הבדל בתהליך פקיעת
הבעלות.**

- **הפקר זו פעולה קניינית. האדם מחליט מרצונו הטוב
להוציא את החפץ מבעלותו.**
- **ייאוש איננו פעולה קניינית (שהרי היא בניגוד לרצון האדם)
אלא תוצאה מציאותית של פקיעת בעלות, דהיינו, שכיוון
שמציאותית נוצר נתק בין הבעלים לבין החפץ, יוצא החפץ
מרשותו.**

[ייתכן שכך נסביר את רש"י – אין הבדל בתוצאה אלא בתהליך]

חזון איש כלים סימן לא אות יב ד"ה והא דפליגי ר"ש

וכל ענין היאוש שלא החשיבה תורה
בעלים על ממון אלא כששולט עליו אבל
כל שמרד החפץ על בעליו פקע קנינו,
וכל שיש לו עדיין תקוה לשוב ולשלוט
עליו עדיין קנינו קיים...

ההבדל המהותי בין הנתיבות לחזון איש הוא: האם יכולה להיות בעלות ללא שליטה?

לפי הנתיבות גם אם החפץ איננו אצלך, ואינך שולט עליו כלל, **הרי שהוא בבעלותך**. החפץ ייצא מרשותך רק אם: א. הפקרת אותו. ב. התייאשת ממנו ומישהו אחר זכה בחפץ.

לעומת זאת, לפי **החזון איש**, **בעלות חייבת להיות מלווה בשליטה כלשהי**. אם יש סימן – תמיד יש חיבור מסויים, וציפייה שהוא יחזור, וממילא יש כאן שליטה מסוימת. לעומת זאת, אם אין סימן, אבדה התקווה ואבדה השליטה, וממילא החפץ כבר לא שלו.

בגמרא יש 12 ניסיונות הוכחה:

10 ניסיונות מעולם של **מציאות** (ואולי של בעלות, כמו בגזלן).

עוד 2 הוכחות **מתרומה** (לטובת רבא) **והכשר**
טומאה (לטובת אביי).

הכרעת הסוגיה כאביי: הוכחה **ממציאה** – "אבידה
ששטפה נהר",
ולכן הלכה כאביי – ייאוש שלא מדעת לא הוי ייאוש.

לכאורה, הסברות של ייאוש שלא מדעת
צריכות להיות טובות לכל המקרים

12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	
אבידה ששטפה נהר [מותרת, כי מכל העולם]	הכשר לקבלת טומאה "כי יותן" [אם הבעלים ידע שהפירות נרטבו רק לאחר שהתייבשו, אינם מקבלים טומאה]	התורם שלא מדעת [תרם לכהן, בלי לשאול את בעל הבית (התרומה תופסת, אם אח"כ אמר לו הבעלים "כלך אצל יפות")]	שטף נהר קורות ועצים [שייכים לאדם השני שהגיעו אליו, כי "נתייאשו הבעלים"]	גבב, גזלן, ירדן [שנטל מזה ונתן לזה – שייך למחזיק כעת]	קציעות [מותר לקחת], זיתים וחרובים [אסור לקחת]	לקט (נמושות) [השיבולים שייכים למוצא לאחר מעבר הנמושות, למרות שעניינם ממקום אחר לא יודעים]	מעות בביהמ"ד [שייכות למוצא]	לשונות ארגמן [שייכים למוצא]	עיגולי דבלה וכיכרות של נחתום [שייכים למוצא]	מעות מפוזרות [שייכות למוצא]	פירות מפוזרים [שייכים למוצא]	
x	x	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	רבי [הוי יאווש]
אין תשובה	יש גזירת הכתוב "כי יותן" שצריך לדעת מהרטיבות בזמן מעשה.	[למרות שהבעלים לא ידע, התרומה תופסת, משמע שדי בידיעה בכוח, לשעבר]	הבעלים יכלו להציל בדוחק, ולכן, רק אם לא רדפו אחרי הקורות, סימן שהתייאשו.	גבב זהו יאווש שלא מדעת, ולמרות זאת, שייך לשני הקורות, סימן שהתייאשו.	ידוע מאיזה עץ הזיתים והחרובים, ולכן אין יאווש (כדבר שיש בו סימן)							
✓	✓	x	✓	x	✓	x	x	x	x	x	x	אביי [לא הוי יאווש]
מכאן, שאם אבודה ממנו ומצויה לכל העולם – חייב להכריז (למרות שהוא עתיד להתייאש).	כיוון שלא ידע בשעה שהיו רטובים, לא יקבלו טומאה להכריז (למרות שהוא עתיד להתייאש).	מדובר בשליח, והנושא הוא אחר: שלא שינה דעתו מהמשלח, ולכן תרומתו תרומה.	רק בגלל שהתייאשו הבעלים, זוכה בכך השני. משמע שאם לא יודעים שהתייאשו לא זוכה, כי יאווש שלא מדעת לא הוי יאווש	הגבב הוא לסטים מזוין, ולכן הבעלים יודע.	[זיתים וחרובים אסור לקחת, כי זה יאווש שלא מדעת]	זהו יאווש מדעת (העניינים במקום אחר, יודעים שהעניינים המקומיים כבר יקחו)	זהו יאווש מדעת (אדם) ממשמש בכיסו)	זהו יאווש מדעת (חפץ יקר, אדם ממשמש כל שעה)	זהו יאווש מדעת (כבדים, אדם שם בנפילתו)	זהו יאווש מדעת (אדם) ממשמש בכיסו)	זהו יאווש מדעת (שעת אספת הגרנות)	
מציאה	הכשר לקבל טומאה	תרומה	בעלות	בעלות	מציאה	הוכחות לרביא מהלכות בענייני מציאה (ולכן שייכות למוצא). אביי יענה: בכל המקרים הללו זהו יאווש מדעת						

סברות ייאוש שלא מדעת

רבא: הוי ייאוש

סברה מקומית [בעלות -
היחס בין האדם לחפציו]:
פקיעת בעלות איננה תלויה
בדעתו של האדם, אלא
בשליטה!
אם החפץ מנותק - פקעה
בעלות - לפי זה: ייאוש הוא
הסכמה, פסיבית (ולכן די
בידיעה של דעתו)

סברה כוללת [מישור הדעת]:

ניתן לפעול על סמך דעתו
העתידיית של המאבד
ייאוש בכוח

א. פועלים על סמך דעתו
העתידיית.
ב. דעת בתת מודע = דעת]

אביי: לא הוי ייאוש

פקיעת בעלות תלויה בדעתו
(=נתיבות), ולכן צריך דעת
ממשית.

די בייאוש
בכוח, אבל
חסר אמדן
דעת [ש"ך]

צריך
דעת
בפועל
(ייאוש
בפועל)

מהי מחלוקת אביי ורבא?

כפי שראינו אפשר להבין שנחלקו ב:

- א. **מישור הדעת** – האם צריך דעת בפועל או שדי בדעת בכוח.
- ב. **מישור הבעלות** – האם חוסר שליטה מפקיע בעלות (וממילא די בייאוש פסיבי) או שצריך ייאוש אקטיבי כדי להפקיע בעלות.

ג. בדרך שלישית ראינו, שאין מחלוקת מהותית בין אביי ורבא. כולם מסכימים שעקרונית ניתן לקבל גם "דעת בכוח":

מחלוקת אביי ורבא היא מחלוקת באומדן דעת (וכלם מסכימים שכשיש אומדן דעת, גם ייאוש בכוח מספיק). ⇨ דרך זו עולה מחידושם של הש"ך והריטב"א הישנים:

הסכמה ב'כוח' ביחס לדברים שאינם מציאה:

חידוש הש"ך (שנ"ח, ס"ק א): בגמ' **נחלקו אמימר ומר זוטרא** האם ניתן לאכול מן האריס, אך משמע שאם **היה ידוע** שבעל הבית **יסכים** לכך, יהיה מותר. **תוס':** להלכה אסור, כי ייאוש שלא מדעת **לא הוי ייאוש**.

ש"ך: להלכה **מותר**, כי רק במציאה, שבה המציאות לא ברורה נחלקו אב"י ור"ב (כי אילו היה יודע את המציאות, היה יודע היכן המציאה שלו, ובודאי שלא היה מתייאש, אלא לוקח את המציאה. כלומר, אי אפשר לדעת ר"ב לפעול ביאוש שלא מדעת נגד דעתו). אך כאשר אדם יודע היכן נמצא החפץ שלו, הרי שאם אנו יודעים **מה**

תהיה דעתו לבסוף, מותר לכו"ע להשתמש בחפץ! ולכן ביחס

לאריס, כיוון שבעל הבית יודע על פירותיו, הרי שאם ברור מה תהיה דעתו **בסוף** – מותר לכו"ע לאכול את הפירות. וכן מפורש **בריטב"א** (הישנים).

להלכה:

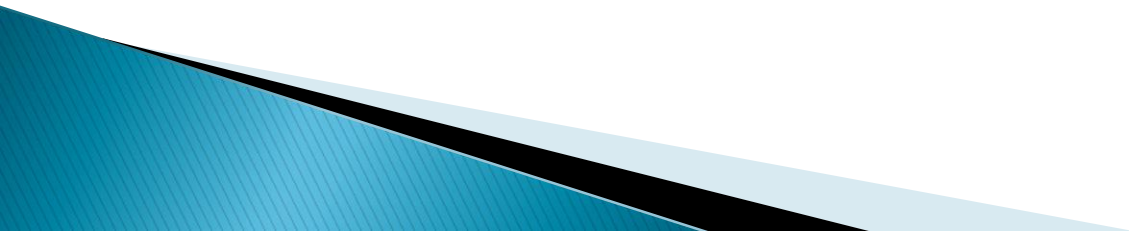
גרשז"א: ניתן לסמוך על הש"ך (להשתמש בדברים של אחר, כשברור שהוא מסכים) בדברים **שאינ בהם כילוי**. ולכאורה גם בדברים בעלי ערך מועט (דף מפנקס).

ולפי זה, לפי הריטב"א הישנים והש"ך, המחלוקת בין אביי לרבא, היא מח' באומדנא של דעתו של האדם. אך אם ברורה האומדנא, הרי שלכו"ע הוי **ייאוש!** (למרות שכעת הבעלים אינו יודע דבר).

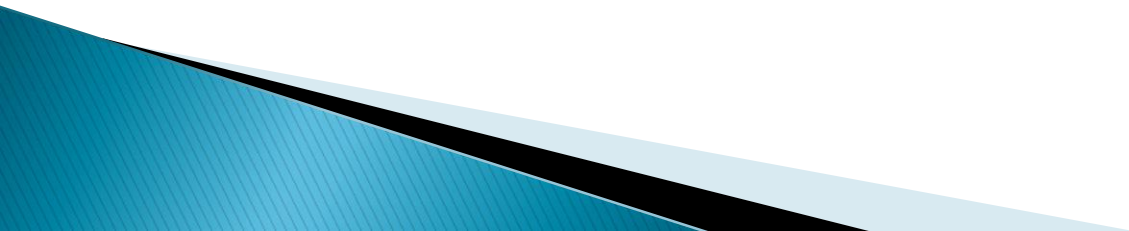
הכרעת הסוגיה

כאב"י

גם בנושאים אחרים?

השלכות הלכתיות

**מה עושים עם מציאה בימינו, שיש בה
סימן, אבל אין שום סיכוי למצוא את
הבעלים שלה?**

**הרב פיינשטיין כתב (שו"ת אגרות משה, חו"מ,
ח"ב סימן מ"ה) שרשאי לכתוב לעצמו בפנקס
את סימני האבידה (באבידות רגילות שניתן
לקנות אח"כ חילופיות), ואז יוכל להשתמש בהן
(לאחר שפרסם ולא מצא את המאבד), ואם ימצא
במשך הזמן את הבעלים, יחזיר להם את
האבידה, אך אם הופחת שווייה, ישלם את
ההפרש.**

בימינו, כדאי לצלם ולשמור תמונה.

מהו סימן?

סימן הוא דבר שלא נמצא בחפצים אחרים. לכן, צבע וכד' אינו סימן, כי יש חפצים עם אותם סימנים.

לכן אפילו כרטיסיה מנוקבת אינה סימן, כי יש אנשים נוספים שיש להם מספר כזה של ניקובים. אא"כ היה רשום עליה שם, או שהיתה מקופלת באופן מיוחד או שהיתה בשקית וכד'.

סימן הוא דבר ייחודי: שריטה, כמה חפצים שאבדו ביחד, קשר, בתוך חבילה או שקית.

וכן **במקום מסוים**. אך רק אם זהו מקום שאינו זז בקלות משם. לכן חפץ קל ברחוב או במדרכה – אינו סימן.

האם בהחזרת עגלה נטושה לסופר מקיימים מצווה?

גם מניעת הפסד היא בכלל **השבת אבידה**. למשל, רואה **שמים** עומדים לשטוף שדה חבירו (שו"ע, רנ"ט, ט):
"אבידת קרקע גם כן חייב להשיב, שאם ראה מים באים לשטוף שדה חבירו חייב לגדור בפניהם כדי להציל".

וזו רק דוגמה, אך גם דברים רבים הדומים לכך: למשל, אדם רואה **שמישהו השאיר את מכוניות עם אורות**. הרי שאם יכול למצוא אותו ולומר לו, יש בכך מצוות השבת אבידה. או אדם **שרואה שהושאר אור דולק וכד' בחדר**, ואין שם אף אחד – הרי שהכיבוי הוא מצוות השבת אבידה. גם החזרת עגלת הקניות למקומה היא בגדר השבת אבידה.

לדאוג לממון החבר

בימינו, מצוות השבת אבידה קיימת בצורה מועטת. לעתים, מצליחים באמת להשיב אבידות. אולם, פעמים רבות מוצאים אנו אבידות ברחוב שאין לנו סיכוי לדעת מיהו בעל האבידה. אולם, גם בימינו צריכים לזכור **לדאוג לממון החבר**; לשים לב כאשר רואים ממון של החבר שעשוי להיפסד ולההרס; לכבות אור במקום ציבורי כשאין בו צורך; לשמור מאוד על הרכוש במקום העבודה ולהתאמץ לעזור כאשר רואים שהצידוד הולך להיפגע; לתת עצות נכונות לחבר כאשר יודעים אנו שהוא הולך לעשות מהלך מוטעה שיפגע בו וכדומה. וגם אם החבר איננו מבקש עזרה באופן ישיר, צריכים לזכור שביחס לממונו של החבר (בהשבת אבידה) הדגישה התורה "לא תוכל להתעלם".

מבט מחשבתי ואמוני

יִיאֹשׁ [יש חיבור], הפקר [ניתוק, צריך קניין מחדש]

גם אם יש קשיים, יש "יִיאֹשׁ", אל תקבל החלטות להתנתק.

לאחר ניתוק, לאחר "הפקר" צריך מעשה קניין חדש. אם יש רק "יִיאֹשׁ", עדיין נשארים מחוברים, וניתן לחזור בצורה הרבה יותר קלה.

אמנם, בסופו של דבר "אין ייאוש בעולם כלל"

**כל דין ייאוש הוא רק בחפצים, שהם יכולים להתנתק
מאיתנו (עיין מהר"ל נתיבות עולם)**

אולם:

הכוחות שלנו

הקשר לה'

המצוות

הרוח שבתוכנו

אהבת ה' אלינו

אינם עוזבים אותנו לעולם!

יהודי לעולם לא מתייאש מעצמו ולא מתייאש מה'

וה' לעולם לא מתייאש מיהודי

**גם אם יש קשיים – יגיע זמן שבו נצליח להתרומם
וגם הקושי יהפוך לקרש קפיצה למקום גבוה יותר, בע"ה.**

